

Genvejshistorie

Om den historiske romans betydning for en arbejdsløs

Essay af Ditte Olsen

Nogle mennesker kan sige om en enkelt bog at den forandrede deres liv. For mig skulle der en række af bøger til at bryde nyjord, nærmere bestemt en hel genre. Den historiske roman skabte en genvej til ny livslyst og større samtidsforståelse på et tidspunkt hvor jeg var ved at visne hen i arbejdsløshed.

1

Når de første måneder er drevet forbi, og det går op for en at man har 'ferie' på ubestemt tid, kan man blive lidt rastløs. Når man har pudset vinduerne tredje gang på en uge, bliver rastløsheden til modløshed. Og når vennerne snakker i timevis om hvad der skete på jobbet, og man selv kun får indskudt bemærkningen: "Jeg fik for øvrigt taget opvasken i dag", føler man sig virkelig som en plante nogen har glemt at vande. For ikke at blive fuldstændig mundlam rystede jeg modløshedens visne blade af mig og gik på det lokale bibliotek for at suge næring. Og så står man der, i en hel verden af viden. Viden gemt bag hårde rygge i alle størrelser og farver – hvor skal man begynde?

I gymnasiet var mit yndlingsfag historie, men underernæret af lediggang fik tanken på en tør historiebog mig næsten til at krølle mig sammen. Jeg måtte begynde med noget letfordøjeligt. Henne ved hylderne søgte jeg mod H for Hoffmann. Uvist af hvilken grund standsede jeg ved Eva Hemmer-Hansen. Jeg lånte hendes tre historiske romaner om Grevinde Danner med hjem. Romaner om Frederik den 7.s hustru til venstre hånd lugtede da lidt af historie. Det var som vand på udtørret jord.

Jeg sad på første række i det kongelige teater når Louise Rasmussen dansede ballet i 1830'erne. Jeg flyttede med da Frederik den 7. inviterede hende til at bo på Christiansborg. Når kongen betrede hende sine bekymringer om at borgerne ville have en grundlov, blev mine ører store. Da jomfru Rasmussen blev forfremmet til grevinde, jublede jeg, og harmen brusede i mig over Københavnernes onde sladder om kongens hustru.

Og så var der alle bipersonerne. Ferdinand, Johanne Louise og jeg husker ikke længere hvad de hed, men det husker jeg: At jeg bevægede mig fra skønlitteratur-hylderne hen til 99.4 og fik læst et par biografier om personer fra 1800-tallet. Det tilførte mig så mange kræfter at jeg kunne gå løs på danmarkshistorien og blive inderlig glad for at vi har en grundlov. Min ryg var blevet rank som en saftig stængel, og næsten som om jeg var kødædende, gik jeg løs på Thit Jensens mammutværk. Otte tykke bind om Valdemar Atterdag og 1300-tallets Danmark.

Man kan jo hævde at der ligger en fare i at skyde genvej til historien via romaner. For romaner af den traditionelle art opbygger en som-om-virkelighed. Et alternativt univers som man vokser og gror i mens man læser. Det der trækker en med i disse romaner, er deres element af skræk- eller ønskedrøm. At jeg som læser identificerer mig med de fiktive personer og enten tænker: "Godt det ikke er mig", eller "gid det var mig". Det er forøvrigt det samme trick pressen bruger for at sælge ugeblade og tv-programmer. Og de fleste af os hopper på den gang på gang.

2

Faren ved den historiske roman er at man forledes til at tro at dette er sandheden om fortiden. Fordi den handler om mennesker der virkelig har levet, og begivenheder der virkelig er sket. Så kan det være svært at acceptere faghistorikernes dokumenterede udsagn om at Valdemar var en ond og morderisk konge. Jeg vil hellere beholde Thits romanidealiserede billede af Valdemar Atterdag som en kærlig, erotisk og hensynsfuld ægtemand. En konge der søger tryghed og nye kræfter hos sin elskede Helvig for at kunne klare magtkampene og de store beslutninger i det splittede rige.

Den historiske roman ligger i grænselandet mellem fakta og fiktion. Lige siden Ingemann skrev de første af slagsen, har det været en omdiskuteret genre. På det litterære parnas har man kun et skuldertræk tilovers for den. Forfattere der er så fantasiløse at de ikke kan finde på stof selv, men må gribe til historien, fortjener tilsyneladende ikke en plads blandt stjernerne i vores kulturarv. (En enkel undtagelse er Johannes V. Jensen og "Kongens fald").

Selvom bøgerne kan være godt komponeret, have et flot sprog og debatere relevante problemstillinger, regnes de, om ikke for trivielt ukrudt, så dog for mere ordinære planter i litteraturens rosenbed. På den anden side af hækken, i historievidenskabens pløjemark, rejser man sig i moraliserende forargelse over den historiske Ro-

man. Her er man nemlig vant til omhyggeligt at vende hver jordknold for at komme ned til den mest objektive sandhed om vores rødder. Så ethvert lille element af digterisk frihed bliver sat under lup og mistænkeliggjort for at være historisk ukorrekt.

Men den historiske roman befinder sig som sagt i grænselandet. Den strækker sig ind i både litteraturens og historiens jord, ja, måske er den selve hækken? Netop derfor kan den ikke underlægges hverken den enes eller den andens regler, men balancerer mellem dem.

Balancere må den, for i og med at den henter sit stof fra en virkelig fortid, skaber den en læserforventning om en vis historisk korrekthed. Forfatteren til en historisk roman har et større etisk ansvar end andre forfattere. Der er grænser for hvad han bør bilde sin læser ind om fortiden.

3

Er det etisk forsvarligt – i den digteriske friheds hellige navn – at gøre H.C. Andersen til lykkelig familiefar eller Grundtvig til ateist? Jeg mener man her bør arbejde med sandsynlighed. Hvad ville det være sandsynlig at fx Grundtvig kunne have sagt og tænkt? Hvad ville det være sandsynligt han kunne have gjort i forhold til den viden jeg kan skaffe mig fra førstehåndskilderne?

Også læseren af en historisk roman har et større ansvar. For han bør gøre sig klart at det er en roman han sidder med, ikke en historiebog. Det er imod fiktionens intensioner hvis han læser den som sandheden om fortiden. Men hvordan skal blandingen være mellem fakta og fiktion?

Jeg støder stadig på historiske romaner hvor jeg synes de stritter lidt for meget til den ene eller til den anden side. Men betyder det at de ikke er en del af hækken? Selvom jeg endnu ikke har fundet den definitive opskrift på blandingen af fakta og fiktion, så ved jeg hvad den historiske roman har gjort ved mig. Den fik mig til at blomstre på et tidspunkt hvor jeg var ved at visne. Den viste mig vej til mine rødder ved at forvandle kongerækkens endeløse navne til ansigter. Ansigter på personligheder der byggede det danske samfund op til hvad det er i dag. Jeg fik sans for at fortiden ikke kun hører til på museum. Den er en væsentlig del af min nutid, også min litterære nutid.

Da jeg begyndte mit danskstudium, rev underviseren i litteraturhistorie sig i håret af afmagt. Hvordan kunne han undervise i den tidligste danske litteratur når 38 af 40 studerende kun vidste lige så meget om bibel og kristendom som en kineser ved om Danmark? De tidligste danske tekster vrimler med bibelhenvisninger. De er skrevet af mennesker der levede i en kristendomspraksis der er tågesnak for en nutidig studerende. Forfattere har op gennem tiden skrevet med og mod kristendommen. Igen og igen har digtere slået Gud ihjel og forsøgt at begrave ham endnu dybere end deres forgængere.

Nuvel, universitetet kunne måske så lave et introduktionskursus i bibelhistorie for nye studerende. Kommer dette overhovedet os andre almindelige mennesker ved? Måske, måske ikke. Men det var ikke hinduer der byggede de første hospitaler og skoler i Danmark, eller budhister der udfærdigede vores grundlov. Og betyder vores kulturarv noget for os, så er det som nævnt ikke Allah kunstnerne forsøger at få til at forsvinde bag maling, toner eller ord. Men er Bøgernes Bog for tør at tygge, så kan man jo skyde genvej via bibliotekets skønlitterære H-hylde. H for Hoffmann.

Poul Hoffmann har siden sin debut i 1953 spyttet bøger ud. Foruden andre ting, har han skrevet 21 romaner, heraf 11 bibelhistoriske. Og det er disse sidste der kan få min indre læselyst til at skyde nye skud. Der kan være meget forskel på den litterære kvalitet blandt historiske romaner, men Poul Hoffmann er en sprog-maler af rang. Thit Jensens historiske romaner er stort set glemt. Hun står i skyggen af sin berømte bror, Johannes V. Men hun kan dog slås op i forfatterbiografier og litteraturhistorier. Dér leder man forgæves efter Poul Hoffmann. Det kan undre at der allerede er skrevet en portrætbog om en ung forfatter, Mette Thomsen, som kun har udgivet tre romaner, men ingen bog om Poul Hoffmanns livslange forfatterskab.

Om grunden til at han er oversat, er at hans bedste bøger netop er historiske romaner, eller at der endog står bibel- foran, eller at han måske udgiver på et forkert forlag, må stå hen. Dog har han fået spalteplass i anmeldelser skrevet af visse 'kanoner' på parnas-set, fx Johan de Mylius i Berlingske Tidende, 1984: "Det er en almindelig litterær fordom, at der ikke kan skrives ordentlig kristen skønlitteratur i dag. Det var derfor også med nogen tøven, jeg gik til læsningen af Poul Hoffmanns nyeste roman... Tilfældige opslag i bogen indbyder til yderligere læsning. Hvor man end slår ned, er

der glød, udsøgt sprogbrug, intensitet i fremstillingen. Og en sammenhængende læsning af bogen skuffer bestemt ikke”.

Poul Hoffmanns bibelhistoriske romaner er musik for sprogøret, guf for fantasien og kan udfylde de huller man eventuelt måtte have om gammeltestamentlig tid i sin videnspotte. Ligesom jeg oplevede at den danske kongerække fik ansigter hos Hansen og Jensen, er det her Noah, Moses og Dronning Ester der bliver levende. Moses får personlighed når Poul Hoffmann tager mig med ind i den pyramide hvor Moses skal indvies til Isis. Og ud igen i ørknen hvor jeg med Moses tager skoene af foran den brændende tornebusk. Mit blod pumper af nervøsitet når vi står foran Farao, og jeg nynner: 'Let my people go'. Det stivner af sorg i hver fiber af min krop, når Moses ser sin elskede Zipora blive opslugt af jorden. Sammen med de andre der har danset om guldkalven.

5

Når jeg vender sidste blad i en historisk roman, er jeg som en dansk vintergæk: Stærk nok til at bryde selv frossen jord. Samtidig med at jeg er blevet underholdt af en god historie, er mine rødder gjort levende for mig. De rødder som mit livstræ er en fortsættelse af.

© Ditte Olsen. Alle rettigheder forbeholdes. Nærværende må ikke trykkes, kopieres eller publiceres uden forfatterens samtykke. Hvis du savner kommaer, er det fordi de valgfrie kommaer før ledsætninger, er udeladt.